

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

S C I E N T I F I C M E E T I N G S

Book CLXXXIX

P R E S I D E N C Y

Book 14

VLADAN ĐORĐEVIĆ

ON THE OCCASION OF THE 176th ANNIVERSARY OF HIS BIRTH

BELGRADE 2020

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXXXIX

ПРЕДСЕДНИШТВО

Књига 14

ВЛАДАН ЂОРЂЕВИЋ

ПОВОДОМ СТО СЕДАМДЕСЕТ ШЕСТ ГОДИНА ОД РОЂЕЊА

БЕОГРАД 2020

Организациони одбор
академик Владимир Кањух
академик Радоје Чоловић
дојисни члан Мира Радојевић
дојисни члан Јован Делић
Вера Бајићина, секретар

Рецензенти
академик Василије Крстић
академик Нада Милошевић Ђорђевић
академик Миодраг Чолић
академик Љубодраг Димић
проф. др Душан Иванић
проф. др Горан М. Максимовић

Главни уредник
академик Зоран Кнежевић

Уредници
академик Владимир Кањух
академик Радоје Чоловић
дојисни члан Мира Радојевић
дојисни члан Јован Делић

Издавач
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнеза Михаила 35

Технички уредник
Никола Сивановић

Лектура
Младенка Савичић

Коректура
Рајка Павловић

Дизајн корица
Драјана Лацмановић–Лекић

Штампа
Службени гласник, Београд

ISBN 978-86-7025-888-4

Тираж 400 примерака

© Српска академија наука и уметности, 2020.

С А Д Р Ж А Ј

Реч уредника.....	9
Василије Ђ. Крестић: <i>Владан Ђорђевић и Српско учено друштво</i>	11
Vasilije Đ. Krestić: <i>Vladan Đorđević and the Serbian Learned Society (SLS)</i>	17
Вељко Тодоровић: <i>Владан Ђорђевић и српска војска</i>	19
Veljko Todorović: <i>Vladan Đorđević and the Serbian Army</i>	35
Вељко Тодоровић, Јово Зељковић: <i>Владан Ђорђевић и историја Српској војној санијети</i>	37
Veljko Todorović, Jovo Zeljković: <i>Vladan Đorđević and the History of the Serbian Medical Corps</i>	52
Радоје Чоловић, Владимир Кањух: <i>Владан Ђорђевић и Српско лекарско друштво</i>	53
Radoje Čolović, Vladimir Kanjuh: <i>Vladan Đorđević and the Serbian Medical Society</i>	68
Радоје Чоловић: <i>Прикази, предавања и дискусије др Владана Ђорђевића на састанцима Српској лекарској друштва</i>	71
Radoje Čolović: <i>Dr Vladan Đorđević's Presentations, Lectures and Discussions at the Serbian Medical Society Meetings</i>	80
Зоран Вацић: <i>Народна медицина у Срба написао др Владан Ђорђевић</i>	81
Zoran Vacić: <i>Narodna medicina u Srba by Dr Vladan Đorđević</i>	103
Радоје Чоловић: <i>Владан Ђорђевић иницијатор и оснивач „Српској друштва за приватну помоћ рањеницима и болесницима“ (Српској друштва Црвеној крсти)</i>	105
Radoje Čolović: <i>Vladan Đorđević, Initiator and Founder of „The Serbian Society for Private Assistance to the Wounded and Sick Soldiers“ (Serbian Red Cross Society)</i>	116

Гордана Лазаревић: Улога др Владана Ђорђевића као уредника и власника часописа Отаџбина у развоју здравствене културе.....	117
Gordana Lazarević: <i>Vladan Đorđević's role as the editor and owner of the journal Otažbina in building a culture of health</i>	136
Зоран Ваџић: Реформа помоћи сиромашнима – допринос Владана Ђорђевића	137
Zoran Vacić: <i>Reform of help to the Poor – Vladan Đorđević's Contribution</i>	150
Радоје Чоловић: Др Владан Ђорђевић, први почасни доктор медицинских наука Универзитета у Београду	153
Radoje Čolović: <i>Dr Vladan Đorđević, the first Honorary Doctor of Medical Sciences of the University of Belgrade</i>	164
Зоран Ваџић: „Мизерија практичној животи“ Владана Ђорђевића	165
Zoran Vacić: <i>Vladan Đorđević's "Misery of Practical Life"</i>	184
Борис Милосављевић: Породица и порекло Владана Ђорђевића	185
Boris Milosavljević: <i>Vladan Đorđević's Family and Background</i>	203
Драган Симеуновић: Полемика др Владана Ђорђевића са српским социјалистима о „сиротињској болници“ и радничком питању	205
Dragan Simeunović: <i>The Polemic of Dr Vladan Đorđević with Serbian Socialists About "the Hospital for the Poor" and the Labour Issue</i>	237
Мирослав Перишић: Дипломатски дани Владана Ђорђевића у Атини	239
Miroslav Perišić: <i>Vladan Đorđević's Diplomatic Service in Athens</i>	251
Петар В. Крестић: Шест писама Стојана Новаковића Владану Ђорђевићу 1893. године	253
Petar V. Krestić: <i>Six Letters that Stojan Novaković sent to Vladan Đorđević in 1893</i>	270
Славенко Терзић: Балкански хоризонти Владана Ђорђевића	271
Slavenko Terzić: <i>Balkan Horizons of Vladan Đorđević</i>	292
Милић Ј. Милићевић: Државне и друштвене промене за време председништва Владана Ђорђевића (октобарској режима) 1897–1900. године	293
Milić J. Milićević: <i>State and Social Changes During the Presidency of Vladan Đorđević (October Regime) 1897–1900</i>	306
Војислав Г. Павловић: Конкордатско питање за време владе Владана Ђорђевића	307
Vojislav G. Pavlović: <i>The Concordat Issue During the Government Led by Vladan Đorđević</i>	319

Владимир Јовановић: <i>Владан Ђорђевић и Ивањдански атентат</i>	321
Vladimir Jovanović: <i>Vladan Đorđević and the Ivandan Assassination Attempt</i>	340
Ђорђе Ђурић: <i>Владан Ђорђевић и Јован Жујовић, њихов политички судбина два разочарана обреновићевца</i>	343
Đorđe Đurić: <i>Vladan Đorđević and Jovan Žujović, the Political Destiny of two Disillusioned Supporters of the Obrenović Dynasty</i>	360
Јован Делић: <i>Владан Ђорђевић у науци о књижевности</i>	363
Jovan Delić: <i>Vladan Đorđević and the Science of Literature</i>	377
Душан Иванић: <i>Владан Ђорђевић и српски реализам</i>	379
Dušan Ivanić: <i>Vladan Đorđević and Serbian Realism</i>	385
Љиљана Костић: <i>Аутобиографски и поезијски дискурс Владана Ђорђевића</i>	387
Ljiljana Kostić: <i>Vladan Đorđević's Autobiographical and Poetic Discourse</i>	397
Татјана Јовићевић: <i>Историја, фикција, актуелност – причање и поруке у прози Владана Ђорђевића</i>	399
Tatjana Jovičević: <i>History, Fiction, Actuality – Storytelling and Messages in the Prose of Vladan Đorđević</i>	415
Јована М. Јосиповић: <i>Митолошка романтичарска љубави и страсти у Кочиной крајини</i>	417
Jovana M. Josipović: <i>Mythopoetics of Romantic Love and Passion in Kočina krajina</i>	426
Драгана Вукићевић: <i>Голгота – поезија мелодрамске прозе</i>	427
Dragana Vukičević: <i>Golgotha – The Poetics of Melodramatic Prose</i>	445
Снежана Милосављевић Милић: <i>Слика владара између историјске и књижевне наративе у роману У фронт Владана Ђорђевића</i>	447
Snežana Milosavljević Milić: <i>A Portrait of a Ruler Between Historiographic and Literary Narration – U front by Vladan Đorđević</i>	455
Горан М. Максимовић: <i>Путописна проза Владана Ђорђевића</i>	457
Goran M. Maksimović: <i>Travelogue Prose by Vladan Đorđević</i>	468
Зорица Несторовић: <i>Рађ Владана Ђорђевића у области драме</i>	469
Zorica Nestorović: <i>Vladan Đorđević's Work in the Field of Drama</i>	484

Радослав Ераковић: <i>Лекар, њојџуковник и невешџи коњаник: мемоарско-дневничка сучељавања Владана Ђорђевића и Пере Тодоровића</i>	485
Radoslav Eraković: <i>Physician, Lieutenant Colonel and Unskilful Equestrian: Literary Rivalry Between Vladan Đorđević and Pera Todorović</i>	495
Гордана Илић Марковић: <i>Бечке џодине Владана Ђорђевића</i>	497
Gordana Ilić Marković: <i>Die Wiener Jahre von Vladan Đorđević</i>	514
Драгана Бедов: <i>Успомене Владана Ђорђевића – између сведочења и настојања</i>	515
Dragana Bedov: <i>Uspomene by Vladan Đorđević – Between Testimony and Aspiration</i>	541

РЕЧ УРЕДНИКА

На предлог Одељења медицинских наука, Председништво Српске академије наука и уметности је 2020. годину посветило академику Владану Ђорђевићу. Четворочлани Одбор добио је изузетно тежак задатак да, на начин како су већ представљени истакнути чланови Академије, Јован Цвијић, Михаило Петровић Алас, Стојан Новаковић и Слободан Јовановић, нашој и страниој јавности што потпуније представи академика Владана Ђорђевића, који је током свог, за своје време врло дугог живота, уз изврсне личне способности, испољио широка интересовања и дао изузетне доприносе у разним областима у којима је делао и којима је често давао и лични печат.

Владан Ђорђевић је био један од првих Срба пореклом из Србије који су завршили студије медицине, први српски хирург у данашњем смислу речи који је у области хирургије и српске медицине, војном и грађанском санитету, медицинској публицистици, издаваштву и преводилаштву у медицини, оставио изузетно дубоке трагове. Уз то, он је био изузетан друштвени радник, оснивач три велика друштва која и данас постоје и успешно раде, председник Одбора београдске општине, успешан министар просвете и црквених дела, министар привреде, вишегодишњи дипломата у Грчкој и Турској, три године председник Владе и министар иностраних дела, истакнути национални радник, који се успешно огледао и у књижевности као писац приповедака, историјских романа, путописа, преводилац, оснивач, власник и уредник часописа *Ошацибина*, једног од најбољих часописа у другој половини деветнаестог века, припадник једне изузетне генерације српске интелигенције која је дала огроман допринос обнови српске државе и њених институција.

У свом изузетно богатом животу, био је активни учесник четири рата, француско-пруског (1870/71), начелник српског војног санитета у два српско-турска рата (1876–78) и српско-бугарског рата (1885) и заточеник у Првом светском рату. Сретао је најистакнутије људе свога времена, из области медицине, књижевности, политике, дипломатије, разговарао и преговарао са неким од најзначајнијих државника свога времена, био гост председника, краљева, царева и султана, али и политички осуђеник и заточеник.

Да би што боље одговорио овом врло захтевном задатку, Одбор је одлучио да се у Галерији Српске академије приреди изложба о животу и делу Владана Ђорђевића са репрезентативним каталогом, да се организује научни скуп о његовом животу и делу, да се изда двојезично издање о његовом животу, делу и времену у коме је деловао, да се изда зборник

радова са научног скупа и да се издају његове „Успомене“, које у рукопису скоро цео век чекају на објављивање.

Чланови Одбора су поделили задатке. Академици Владимир Кањух и Радоје Чоловић су се старали о прилозима о академику Владану Ђорђевићу који су на било који начин у вези са медицином, дописни члан САНУ Мирјана Радојевић о радовима који се односе на његову делатност у дипломатији, државним и државничким пословима, а дописни члан Јован Делић о радовима из области књижевности.

Чланови Одбора изражавају велику захвалност свим ауторима прилога, а посебно рецензентима, академицима Василију Крестићу, Нади Милошевић Ђорђевић, Миодрагу Чолићу и Љубодрагу Димићу, и професорима Душану Иванићу и Горану М. Максимовићу, који су уложили велики труд да анализирају и оцене прилоге који се налазе у књизи.

О Владану Ђорђевићу су написане књиге и бројни радови, анализирани су његове делатности у разним областима, одржавани су научни скупови, држана предавања и припређиване изложбе. По сазнању Одбора, ово је први пут да се на једном месту настоји да се осветле његове делатности у свим областима у којима је делао, медицини, књижевности, друштвеним, дипломатским, државним и државничким и другим областима.

Свесни да ни на једном научном скупу о Владану Ђорђевићу није могуће рећи све, и да ће увек остати нешто што није обухваћено и анализирано, чланови Одбора се ипак надају да ће њихов труд и труд великог броја приложника у књигама и предавача на научном скупу помоћи да учесници скупа и читаоци пратећих публикација стекну једну потпунију слику о животу и делу академика Владана Ђорђевића.

Одбор је био одлучио да се научни скуп одржи на 176. годишњицу рођења академика Владана Ђорђевића и да се радови планирани за научни скуп објаве у књизи „Владан Ђорђевић, живот и дело“ пре одржавања скупа 3. и 4. децембра 2020. године.

Нажалост, иако су све припреме биле обављене, због пандемије изазване корона вирусом и рестрикција које су уведене у циљу њеног сузбијања, одржавање научног скупа у планирано време није било могуће, тако да је скуп морао да се одложи и биће одржан чим то буде било могуће.

Уредници

ПРИКАЗИ, ПРЕДАВАЊА И ДИСКУСИЈЕ
ДР ВЛАДАНА ЂОРЂЕВИЋА НА САСТАНЦИМА
СРПСКОГ ЛЕКАРСКОГ ДРУШТВА

РАДОЈЕ ЧОЛОВИЋ*

С а ж е т а к. – Др Владан Ђорђевић има велике заслуге за Српско лекарско друштво, о којима је било речи на другим местима у овој књизи. Међутим, његов допринос стручним састанцима Друштва јако је мало изучаван. Овај рад је покушај да се појасне његови доприноси стручним састанцима Друштва, које је дао путем презентација ретких и интересантних клиничких случајева, путем предавања и дискусија по рефератима других чланова. Показало се да је он дао многобројне вредне доприносе, нарочито током првих неколико година постојања Друштва, што је увек од пресудне важности за свако ново друштво, па тако и за Српско лекарско друштво.

Кључне речи: др Владан Ђорђевић, Српско лекарско друштво, прикази, предавања, дискусије

УВОД

Поред бројних заслуга за Српско лекарско друштво (СЛД), о којима се говори и на другим местима у овој књизи, др Владан Ђорђевић дао је и значајан допринос стручним састанцима СЛД. Приказима ретких и занимљивих испољавања болести која је сретао у пракси, предавањима и дискусијама по предавањима других, он је врло значајно допринео квалитету стручних састанака СЛД, нарочито током првих неколико година, што је важно за свако ново друштво. Нажалост, његово удаљавање од практичне медицине и хирургије и окретање другим пословима и обавезама, резултирало је и смањењем тог доприноса. Пошто се више није бавио практичном медицином, чак и у време кад је био потпредседник и председник СЛД (1886–1891), др Владан Ђорђевић није имао шта приказивати а ретко је и дискутовао о приказима и предавањима других чланова Друштва, али је поднео неколико „Извештаја“ са међународних хигијенских конгреса на којима је представљао Србију и СЛД.

* Српска академија наука и уметности

Допринос др Владана Ђорђевића стручним састанцима СЛД недовољно је истраживан. Један скроман и површан покушај учињен је 1934. године [1]. Овај прилог је покушај да се тај вид његовог доприноса СЛД потпуније прикаже. Изостављени су његови бројни прикази операција о којима је на састанцима СЛД реферисао јер су дати на другом месту у овој књизи.

ПРИКАЗИ, ДЕМОНСТРАЦИЈЕ И ДИСКУСИЈЕ НА САСТАНЦИМА СРПСКОГ ЛАКАРСКОГ ДРУШТВА

Стручни рад СЛД почео је управо Владановим приказом једног ретког обољења на Првом редовном састанку СЛД одржаном 5. августа 1872. године, када је приказао 20 година старог пацијента са лепром или *Elephantiasis graecorum*, који је прве промене приметио у 15. години живота, најпре на потколеницама а доцније и на лицу, у виду пега „бакарно-црвене боје којима су требале године, док су се развиле као испупчене грудвице (*Tuberositas*); доцније те грудвице поникоше по рукама и ногама, најзад на тврдим непцима и у гркљану, као што се ларингоскопским испитом показало". Те промене су се на неким местима „распале и претвориле у живе ране (улцера) као на пр. на тврдим непцима“ а што ће „бити судбина“ и осталих „грумуљица“, па ће улцерације „прогрести све слојеве на меканим деловима до самих костију“ које ће саме „енуклеисати и отпадати једна по једна, ако дотле грумуљице у плућима својим распадањем не учине још пре крај животу“, а што је „неизбежна судба таквих болесника“. Др Владан је навео да „отац, тетка, стриц и у опште рођаци болесникови са очеве стране страдаху и помреше од те болести“. Мајка му је била потпуно здрава, и пошто се преудала „ни једно јој дете није ту болест добило" [2]. Занимљиво је да је на 2. редовном састанку одржаном 19. августа 1872. године вођена дискусија о термину „грумуљица“, али како бољи термин није могао бити нађен, донета је одлука да се „чланови постарају прикупити у народу што више синонима за посебне морфолошке облике“ [3].

На 3. редовном састанку СЛД од 2. септембра 1872. године, приказао је пацијенткињу која „нема више од шеснаест година“, која је 9 месеци била удата али како је код ње постојао „*Defectus uteri* и *Atresia vaginae*“, то је „коитус за 9 месеци вршен кроз мокраћну цев болеснице“ па се кроз њу кажипрстом „врло лако може ући у мокраћну бешику“. Након што су и други присутни чланови СЛД прегледали пацијенткињу, закључено је да се у „том случају ништа оперативно предузети не може“ [4].

На 5. редовном састанку СЛД одржаном 13. октобра 1872. године, поднео је за штампу своја два превода, први, половину *Билројшове Ојшше хируршке њајшологије и њерајије* за коју су за рецензенте одређени др Јован Валента и др Сава Петровић и други, превод *Хирџилове Анајшологије човека* (Историја анатомије, наука о костима и њиховим „свезама“ и наука о судовима за крв) за коју су за рецензенте одређени др Јосиф Панчић и др Аћим Медовић [5].

На 11. редовном састанку од 20. јануара 1873. године, прочитао је прву половину свог чланка *Војно-лекарска сџајшисџика срџске војске од 1840. до 1870.*, упоређену са војном медицинском статистиком армија других држава [6].

На 12. редовном састанку одржаном 3. фебруара 1873. године, прихватио је предлог да проучи и поднесе извештај о томе, колико би се могли „српски радници на медицинској статистици користити резултатима међународних статистичких конгреса“ [7] и замолио др Марка Полака да свој чланак о колери објављен у Вирховљевог архиву преради и допуни „својим посматрањима кад је холера у Београду харала“ [7].

На 13. редовном састанку СЛД од 17. фебруара 1873. године прочитао је другу половину свога чланка *Војно-лекарска сѣаѣисѣиѣка срѣске војске*, након чега је одлучено да се чланак штампа у друштвеном „Архиву“ [8].

На 14. редовном састанку од 3. марта 1873. године, поставио је питање индикација за давање „дефибринисане крви од каквог индивидуа“ код дифтерије која је у то време „косила толику децу“ и поставио је питање „да ли би било рационално код оних случајева дифтерије, где и лекар изгуби сву надежду да ће моћи спасти живот требало предузети трансфузију“ јер су „у много случајева ваздушни путеви и дисање до последњег издаха били савршено слободни, без икаквих механичких сметња“ па су „сви ти болесници помрли, једино рад поквареног хемизма у крви“ [9]. Он притом није поменуо да ли је та здрава особа, давалац крви, морала раније преležати дифтерију. Тек тада би се могло спекулисати да је он можда наслућивао да у крви те „индивидуе“ има нешто што данас називамо антитоксинима или антителима. Било је то једно од првих размишљања о употреби трансфузије у Србији. Пошто су се сви присутни, сем др Ј. Холеца с њим сложили, др Владан је изјавио да ће он „ипак најпре окушати вредност своје мисли једном венесекцијом“ тако што ће „секретима каквог екзвизитно дифтеричног лица“ отровати крв пса а кад он добије високу температуру даће му „коју унцију крви од каквог здравог пса“ па „тек ако се у неколико таквих експеримената дође до некаквог резултата, извршиће даном приликом и на човеку исту операцију“ [9]. У каснијим записницима нема података да ли је у том смислу нешто покушавао. Очигледно је добро знао да многи болесници од дифтерије не умиру од опструкције дисајних путева него од „поквареног хемизма крви“, односно интоксикације.

На 15. редовном састанку СЛД одржаном 17. марта 1873. године, Ђорђевић је Друштву поклонио 5 месеци стар фетус [10], а на 16. одржаном 14. априла 1873. приказао је два болесника, једног са Ренфигус-ом и другог, коме лева рука „непрестано дршће услед болести централног живчаног система“ [11].

На 17. редовном састанку СЛД од 19. маја 1873. године, предао је примерак своје књиге *Народна медицина у Срба* и предложио да Друштво узме иницијативу за прикупљање грађе о народној медицини. Предлог је усвојен и изабран је одбор у саставу, др Ј. Валента, др Ђ. Клиновски, др М. Јанковић и др В. Ђорђевић, да на основу питања за „скупљаче народне медицине“ која су дата на крају књиге, изради „потпун списак питања за прикупљање српске народне медицине“ [12].

На 20. редовном састанку СЛД од 9. јуна 1873. године прочитао је први део *Извештаја о раду Међународних сѣаѣисѣиѣчких конгреса* који су се односили на лекарску статистику, укључујући потпуну „Статистику морталитета“. Извештај је прихваћен за штампу у „Архиву“, с тим што ће Друштво доцније „претресати један по један термин који

је он у извештају употребио“ [13]. У ствари, др Владан Ђорђевић је превео и за штампу приредио одлуке Међународног статистичког конгреса одржаног у Бечу 1857. године које се односе на статистику боловања и умирања којима се од свих земаља тражило да прихвате јединствени систем евиденције и извештавања по овим питањима како би се на међународном нивоу лакше могла пратити кретања у овој области. Одлуке су објављене у *Српском архиву за целокупно лекарство* у два наставка [14].

На 25. редовном састанку СЛД од 30. јуна 1873. године, одлучено је да се у штампу преда прва свеска „Архива“ коју је др Владан Ђорђевић приредио, затим да се да оглас у *Српским новинама* и да се одржи *Главни годишњи скуп СЛД*. На крају, библиотеци Друштва поклонио је своје књиге *Санијетски пислови у Србији* и *Војно-лекарска писма*, као и радове *О каутиерисању рана у ойишће* и *о каутиерисању разјолићених вена на њо се* и два рада која је на немачком објавио у Лангенбековом *Архиву за клиничку хирургију* [15].

На 24. ванредном састанку СЛД од 10. јуна 1873. године, а поводом извештаја др Папакостопулоса о случају „холерине“ у Београду, изнео је мишљење да би можда могли бити у праву они аутори и лекари који мисле да су све инфективне болести у ствари болести целог организма као и да у свим земљама сваке године „има случајева холере“ али да се на њих не мисли и да се она води под другим дијагнозама као „катар у желуцу и цревима“, „наша холера“, „Холерина“ итд. [16].

На 27. редовном састанку СЛД 21. јуна 1873. године, поднео је своја „према одлуци друштва прерађена *Пишња за скупиљаче народне медицине*“, те је Друштво решило да их раније изабрани Одбор прегледа и поднесе извештај. Одлучено је и да, доктори Аћим Медовић, Јован Валента и Владан Ђорђевић буду делегети СЛД на III међународном лекарском конгресу у Бечу [17], о чему по повратку имају поднети извештај. На састанку од 6. октобра донета је и одлука о датуму одржавања првог *Главної годишњеї скупи СЛД* [18] на коме је др Владан Ђорђевић, као секретар поднео опширан извештај о првој години рада Друштва [19].

Први ванредни састанак у другој години рада СЛД одржан је 10. новембра 1873. године. На њему је др Валента, у своје и име др Владана Ђорђевића, поднео *Извештај о раду III међународної лекарскої конгреса у Бечу* [20] на коме је др Владан дискутовао против карантина код колере „почем се и онако не могу у животу провести како би требало“ а пошто и не сматра „прилепчивост за један једини моменат но само за један од многих момената“ те је закључио да је „будућност у хигијенским мерама, а не затварању границе“ [21].

На 6. редовном састанку СЛД од 23. фебруара 1874. године, др Владан је предао 40 кутија са „екстрактом од кубеба у захариру“ и „гелатинозним капсулама“ из Делпешове апотеке у Паризу, које је књаз Милан поклонио Друштву, којима се, почев од 1867. године, у Француској „најуспешније лечила дифтерија“ („гуштер“). Метод је модификован 1868. године. Др Владан је известио да је тај лек већ са успехом испробао код 4 болесника, при чему су др Сава Петровић и он дизајнирали и иригатор за примену лека који је са успехом примењен код једног болесника. Такође је препоручио да се наставе посматрања и покушаји лечења на већем броју болесника. На истом састанку предложио је и да Друштво распише конкурс за награду за најбољу „лекарско-статистичку расправу о боловању“ у српским земљама [22].

На 7. редовном састанку СЛД одржаном 30. марта 1874. године, примљена је позитивна рецензија др Саве Петровића о Владановом преводу *Билројове Ойшће хируришке љајолоије и ѿераије*, те је уз већ раније дату позитивну рецензију др Јована Валенте прихваћено да се превод штампа у „Архиву”. Прихваћена је и допуна питања др Ј. Валенте за скупљаче „народне медицине” која је раније израдио др Владан, и одлучено да се на идућем састанку одреди коначан облик тих питања [23]. На Владанов предлог, донета је и одлука о расписивању стечаја (конкурса) за најбољу лекарску статистичку студију [23]. Осми (ванредни) састанак Српског лекарског друштва одржан је у београдској Варошкој болници 5. марта 1874. године, на коме су прихваћене и допуне раније помињаних питања за „скупљаче народне медицине“ [24].

На 10. ванредном састанку СЛД од 29. маја 1874. године, др Владан је члановима СЛД и Српског ученог друштва приказао „чувеног тетовираног Албанеза Ђорђа Константина, који је не само за лекаре занимљив, него и за историчаре, филологе и археологе“ а који је после заробљавања у Бирманији (као бунтовник) „за казну тетовиран по целом телу, тако, да ни сама косом обрасла места нису остала поштеђена“. На кожи су „биле представљене слике разних животиња, свинксе, итд“ а простори између њих испуњени „словима бирманског језика“, па ни „најславнији јевропски лингвистичари још нису успели да протумаче смисао тих натписа“ [25].

На 11. редовном састанку СЛД од 22. јуна 1874. др Владан је Друштву поклатио своју књигу *Начела војне хијијене* (392 стране) коју је те године издало Министарство војно. Представио је и пацијента са „*lusus naturae*“ са суспектна „два мала тестиса у једној страни мошница, мада се ни циста није могла искључити“ [26].

На 14. редовном састанку СЛД од 5. октобра 1874. године, друштвеној збирци поклатио је две веће фотографије доњих екстремитета са великим липомом на буту једне ноге пацијенткиње која није прихватила предложену операцију која би „била лака и безопасна“ [27].

На Редовном састанку од 25. октобра 1874. године за штампу је поднео своју књигу *Прве ѿодине лекарске ѿраксе* [28].

На 2. главном годишњем скупу СЛД 21. новембра 1874. године др Владан је поднео обиман Извештај (на 10 страна) о другој години рада СЛД [29].

На 3. редовном састанку СЛД 4. јануара 1875. године, др Докић и др Стејић су дали позитивне рецензије на Владанову књигу *Прве ѿодине лекарске ѿраксе* па је одлучено да се штампа у „Архиву“ [30]. Тада је др Владан Ђорђевић дао позитивну рецензију чланка Ј. Мишковића *Нешићо из лекарсѿива Рудничана* и предложио га за штампу у „Архиву“, што је такође усвојено [30].

На Редовном састанку СЛД од 19. априла 1875. године, дао је позитивну рецензију Докићевог чланка *Боловање и умирање у окружним болницама у ѿодини 1871, 1872, 1873, и 1874.* с препоруком да се штампа у „Архиву“ и известио да је из књиге Јована Бошковића извадио део *О народним лекаријама* и предложио да се штампа у „Архиву“ а да се аутор „умоли да ту књигу лекарицу, ако је има, стави друштву на расположење“ [31].

На Редовном састанку од 2. августа 1875. године представио је 30 година старог мушкарца „коме је десна половина носа и сво десно око улцерацијом пропало“ и која

„допире до десне обрве“, док јој је површина била „црвена и бубуљичаста“, а по крајевима „чворићи“ за које је Владан веровао да је лупус и закључио је „да му се операцијом ништа не може помоћи почем је процес сувише дубоко продро и саму кост начео“. На крају се каже да је случај од „интереса зарад диференцијалне дијагнозе између лупуса и канцера“ [32].

На Редовном састанку СЛД 11. августа 1879. године, Друштву је поклонио своју књигу *Историја српској војној саниџији, књига прва (1835–1875)*. Поставио је и питање обавезног, односно „калемљења под морање“ од крављих богиња и да ли да се оно не врши хуманизираном већ анималном лимфом, са чиме се Друштво сложило [33].

Од 21. марта 1876. до 12 јуна 1879. године, састанци СЛД нису одржавани због српско-турских ратова.

Др Владан Ђорђевић био је представник Србије и Српског лекарског друштва на међународним хигијенским конгресима у Торину 1880., и Женеви 1882. године. На конгресу у Торину је међу делегатима 14 држава, 14 градова, 21 санитетског савета и 50 научних лекарских, хигијенских и инжењерских друштава, био изабран у комисију која је одлучивала о додели награде торинског Провинцијског савета за најбоље дело о хигијени сељачког становништва. Предлог о награди потписао је као други члан комисије [34].

Кад је 20. априла 1886. године био изабран за потпредседника СЛД, поново је почео чешће присуствовати а понекад, у одсуству председника и председавати састанцима СЛД. Од избора за председника 4. фебруара 1890. године па до 21. септембра 1891. године редовно је председавао састанцима СЛД, али је ретко дискутовао по стручним темама. На састанку од 21. септембра 1891. године обавестио је СЛД о свом недавном присуству Међународном хигијенском конгресу у Лондону и информисао да је именован за српског изасланика у Грчкој, те да убудуће неће моћи присуствовати састанцима, тако да је наредним састанком одржаним 5. октобра 1891. године, председавао потпредседник, др Михаило Мика Марковић [34].

На I конгресу српских лекара и природњака одржаном од 5. до 7. септембра 1904. године, др Војислав М. Суботић прочитао је Владанов реферат под називом *Laboremus. Првих 100 година у развоју лекарске стире у Србији*, у коме је дат преглед развоја медицине у Србији од времена српске средњовековне државе, преко периода под турском влашћу, до прегледа развоја српске медицине у 19. и почетком 20. века [35].

На састанку СЛД 6. фебруара 1910. године одржао је предавање под насловом *Шта данас ојажам у медицини*, у коме је изнео своје виђење развоја медицине за последњих 50 година. Том приликом, Владан је рекао да када је као студент у Бечу учио историју медицине, нашао је да је „пре 250 година у медицини настала борба између Парацелзусове јатрохемијске, и јатромеханичке школе, основане на физикалним и физиолошким теоријама Њутна, Декарта, и других“. Поменуо је и да је један од његових учитеља, Ополцер, апсолутно веровао у хемијске лекове и да је за сваку болест студентима диктирао „стотине рецепата“, а да је, насупрот њему, професор Шкода био уверен да „хемијски лекови које је дотле употребљавао ништа не помажу“.

Казао је и да је на почетку његових студија „неограничено владала хуморална патологија по којој се веровало да су сокови тела (humores) узрок свим болестима“ а да се већ

током последњих година његових студија појавила „Вирховљева целуларна патологија“, по којој је свака болест, у ствари болест ћелија целог организма.

Казао је и да се са усавршавањем микроскопа, дошло до проучавања микро-организама и њиховог значаја за неке болести, па се у том одушевљењу „све бацило на бактериологију“, што је резултирало „серумском терапијом“, за коју је „сам Беринг казао да је хуморална“. Брзо се „показало да терапија са целуларном патологијом није ништа добила, али се утолико веће наде полагаху на бактериологију“, па се „за последњих 20 година неуморно на томе радило, али се у пракси добило врло мало, осим у случају дифтерије“.

Владан је веровао да исход неких заразних болести зависи од „конституционог склопа“ појединца, да је тај склоп најважнији услов за оздрављење од свих болести, и да се срећом, на конституциону снагу појединца може утицати променом животних навика, чиме се отпорност према свим штетним агенсима може повећати. Тако се дошло до „конституционалне“ терапије, која је у ствари „примењена хигијена“. Зато су се почели „критички претресати питања становања, вентилације, грејања, одевања, исхране, итд., и веровати да су најбољи лекови, здрава вода, топлота, ваздух, светлост, активно и пасивно вежбање мишића и умереност у исхрани“. Веровао је у вредност свега што води подизању опште отпорности организма и у корист избегавања понашања која ту отпорност смањују, алкохолизам, пушење, узимање наркотика, итд. Запазио је и да представници „школске медицине“ тј. професори медицинских факултета, који се још увек „куну у мешавину целуларне патологије, бактериологије и серумске терапије, почињу да се служе природном физикално-дијететском терапијом и да почињу да стварају и посебне катедре за њих“.

Лекарима се увек чини да је у њихово време углед лекара низак и да је раније био већи. Тако је и Владан веровао да је у то време (крај 19. и почетак 20. века) народ изгубио веру у лекаре, јер су они пропустили да задовоље „његову жеђ за поуком, његову потребу да има разумљиво природно лечење и то у време када је општи ниво просвећености подигнут“. Зато је веровао да се „модерни лекари морају старати да популаришу науку о чувању здравља, јер је она наука о спречавању разбољевања“. Тврдио је да је пре скоро 40 година и сам дошао до таквог закључка, да се зато посветио „популарисању јавне хигијене и дијететике“, да је у пракси прописивао мало лекова и то оне „најједноставнијег састава“ и да се интерном медицином бавио само у оним кућама у којима је био домаћи (тј. породични) лекар. Веровао је да се пријатељством између лекара и болесника стиче узајамно поверење и да је управо то прави пут да се поврати поверење између лекарског staleжа и народа, јер су стари лекари до тог поверења долазили као породични лекари и да су се тог пријатељства држали кроз цео живот.

„Долазећи сваки дан у кућу, познавајући добро свакога члана породице, пратећи свако дете од колевке до школе, били смо у стању да учинимо врло много за спречавање разбољевања, а где нисмо могли спречити неку болест, ми смо познавајући добро телесни састав болесника, могли да специјално подешавамо лечење, да индивидуализирамо, да не лечимо шематички“.

Зато су, веровао је, стари лекари и имали више успеха него данашњи лекари који одлазе „непознатом болеснику када је болест узела маха“. Сложио се и да се са „умножавањем лекара специјалиста постиже много више у лечењу појединих органа“, али да то има и лошу страну зато „што је све мањи број оних лекара који у лечењу воде рачуна о целокупној конституцији болесника, који проучавају и лече целину људског организма“. Очигледно је да је много веровао у вредност породичних лекара који чланове породице прате од рођења па кроз цео живот, што је концепт који и данас многи заступају.

Веровао је и да лекар мора имати „занатлијске тј. техничке способности“ тј. стручно знање, али и „уметништво“ тј. вештину да те способности и знања примени, јер „занатлија ради по мустри и по шаблону производи много истих ствари“, док „уметничко дело, као ограничено парче материје или живота носи свој индивидуални карактер, прожет уметниковом идејом“. Поседовање само једне од две наведене способности сматрао је недовољним јер „ни једно уметничко дело не може настати без занатскога знања и умења, али оно што га чини уметничким делом, то је душа уметникова“, па тако мора и лекар радити, „мора најпре да изучи занат лечења, али мора бити и уметник“, чија се „уметност састоји у индивидуализирању, то јест у схватању целокупне болесникове телесне и душевне индивидуалности, јер тек онда своје занатско знање може корисно употребити код сваког појединог болесника“, јер „као што уметникова душа прожима цело његово уметничко дело, тако треба да постоји душевна веза између лекара и његовог болесника“, па „лекар треба да буде, не само саветник, него и пријатељ болесников, јер само тако је могуће доћи до поверења међу њима, које је безусловно нужно за успешан рад лекара“.

Владан је у излагању изразио слагање са професором Штримпелом који је написао да „лекар мора да утиче на целокупно телесно и душевно здравље“, да „благостање и напредак читаве државе зависе од здравља свију држављана, јер у међународној борби побеђује онај који је телесно и душевно здравији“, па је отуда „важна дужност сваке државе да се стара да има довољно добрих лекара и учитеља“. То је био разлог што је он „од почетка рада као лекар настојао да шири хигијенска и дијететска правила у народне масе, да пише расправе и чланке о чувању здравља“ [36].

ЗАКЉУЧАК

Поред бројних значајних заслуга за Српско лекарско друштво, др Владан Ђорђевић дао је и врло вредан допринос његовим стручно-научним састанцима и то у његовом првом, за свако ново друштво најкритичнијем периоду. Његов допринос се огледао у бројним приказима ретких клиничких презентација болести које је сретао у пракси као лекар и хирург, приказима извршених операција, предавањима и дискусијама по приказима и излагањима других чланова СЛД. Удаљавањем од медицине, тај допринос се смањивао. Последње, врло вредно предавање одржао је 1910. године кад је сумирао своје виђење развоја медицине за последњих неколико деценија.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ђорић Милош. Хируршки рад Владана Ђорђевића. *Српски књижевни гласник* 1934, мај XLIII: 415–419.
2. Први редовни састанак 5. августа 1872. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 8.
3. Други редовни састанак 19. августа 1872. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 12.
4. Трећи редовни састанак 2. септембра 1872. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 14–15.
5. Пети редовни састанак 13. октобра 1872. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874; књ. I, стр. 28.
6. Једанаести редовни састанак 20. јануара 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 34.
7. Дванаести редовни састанак 3. фебруара 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 37–38.
8. Тринаести редовни састанак 17. фебруара 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 39–42.
9. Четрнаести редовни састанак 3. марта 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 43–44.
10. Петнаести редовни састанак 14. априла 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 47.
11. Шеснаести редовни састанак 17. марта 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 43–45.
12. Седамнаести редовни састанак 19. маја 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 48.
13. Двадесети (редовни) састанак 9. јуна 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 52.
14. Одлуке међународних статистичких конгреса. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 155–176, и *Српски архив за целокујно лекарство*, 1875, књ. II, стр. 166–178.
15. Двадесет пети (редовни) састанак 30. јуна 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 57–58.
16. Двадесет четврти (ванредни) састанак 10. јула 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 62–63.
17. Двадесет седми (редовни) састанак 21. јула 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 64.
18. Двадесет девети (редовни) састанак 6. октобра 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 65.
19. Главни скуп Српског лекарског друштва 28. октобра 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 68–84.
20. Први (ванредни) састанак 10. новембра 1873. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1875, књ. II, стр. I.
21. Валента Јован, Ђорђевић Владан. Извештај о трећем међународном лекарском конгресу. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1874, књ. I, стр. 243–278.
22. Шести (редовни) састанак Српског лекарског друштва 23. фебруара 1874. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1875, књ. II, стр. VI–XVI.
23. Седми (редовни) састанак Српског лекарског друштва 30. марта 1874. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1875, књ. II, стр. XVIII–XXII.

24. Осми (редовни) састанак Српског лекарског друштва 5. марта 1874. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1875, књ. II, стр. XX–XXII.
25. Десети (ванредни) састанак Српског лекарског друштва 20. маја 1874. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1875, књ. II, стр. XXV–XXVI.
26. Једанаести (редовни) састанак Српског лекарског друштва 22. Јуна 1874. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1875, књ. II, стр. XXVII–XXXI.
27. Четрнаести (редовни) састанак Српског лекарског друштва 5. октобра 1874. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1875, књ. II, стр. XXXIV.
28. Шеснаести (редовни) састанак Српског лекарског друштва 25. октобра 1874. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1875, књ. II, стр. XXXVIII–XXXIX.
29. Други главни скуп Српског лекарског друштва 21. новембра 1874. године. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1875, књ. II, стр. XLII–LIII.
30. Трећи редовни састанак 4. јануара 1875. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1879, књ. III, стр. 15.
31. Десети редовни састанак 19. априла 1875. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1879, књ. III, стр. 31–32.
32. Седамнаести редовни састанак 2. августа 1875. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1879, књ. III, стр. 36.
33. Петнаести редовни састанак 11. августа 1879. *Српски архив за целокујно лекарство*, 1879, књ. V, стр. 10–11.
34. Ђорђевић Владан. Хигијенски међународни конгрес у Торину и Женеви. Српска државна штампарија, Београд 1883.
35. Ђорђевић Владан. „Laboremus“. Поздрав Првом конгресу српских лекара и природњака (Првих 100 година у развоју лекарске струке у Србији). У (уредници В. М. Суботић и В. Кујунџић) *Први конгрес српских лекара и природњака. Књига прва*, Београд, 1905, стр. 44–69.
36. Ђорђевић Владан. Шта данас опајам у медицини? *Српски архив за целокујно лекарство*, 1910, св. 4: 181–189.

Radoje Čolović

DR VLADAN ĐORĐEVIĆ'S PRESENTATIONS, LECTURES
AND DISCUSSIONS AT THE SERBIAN MEDICAL SOCIETY MEETINGS

S u m m a r y

Dr Vladan Đorđević deserves a number of credits for the Serbian Medical Society, which were discussed in details elsewhere in this book. However, his contributions to the meetings of the Society were hardly investigated and mentioned at all. This article was an attempt to clarify his contributions to the Society's meetings by presenting rare and interesting clinical cases, as well as lectures and discussions about other members' contributions. It turned out that Dr Vladan Đorđević provided very valuable contributions to the Society, particularly during the first few years, which were of critical importance for the Serbian Medical Society as for every new society.

Keywords: Vladan Đorđević, Serbian Medical Society, presentations, lectures, discussions